

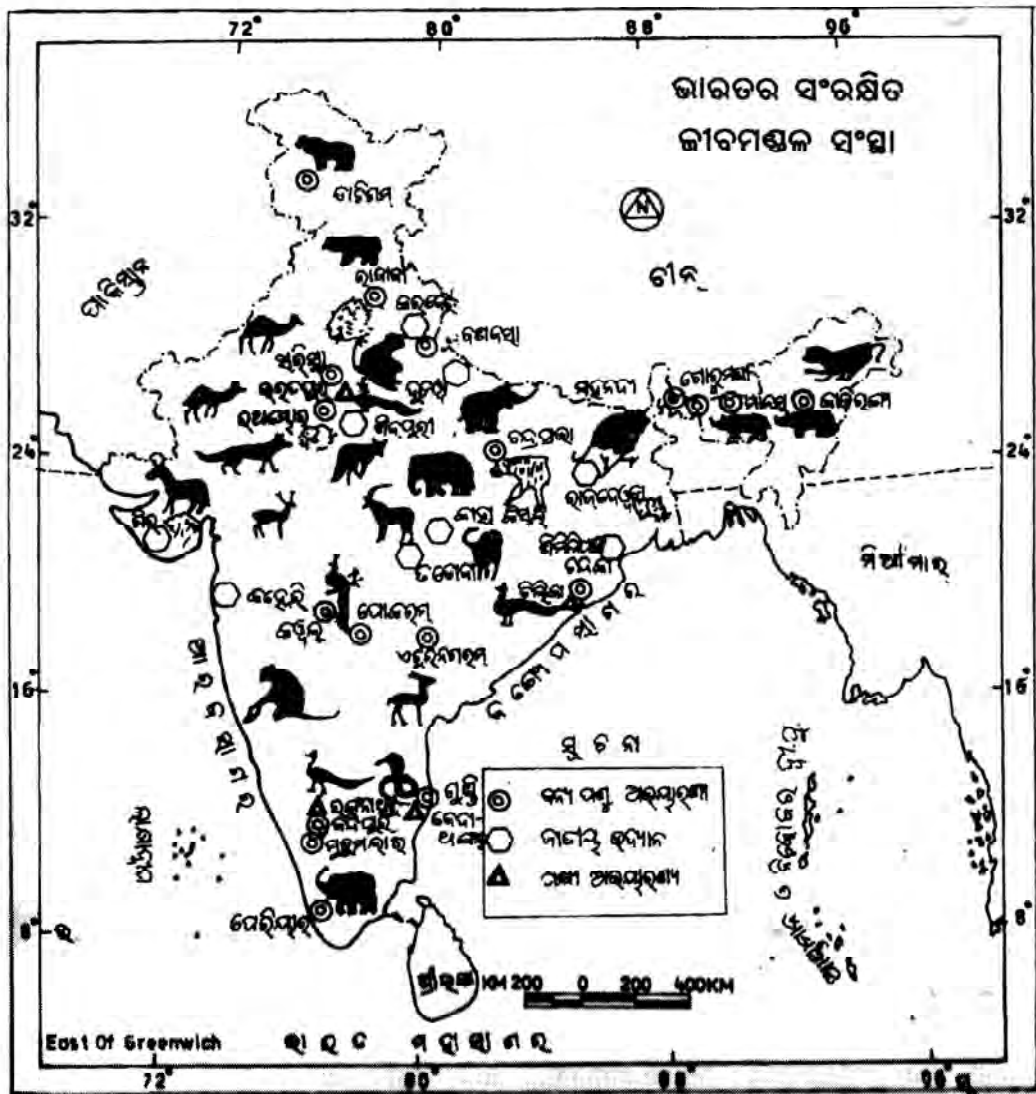
ଦ୍ଵିତୀୟ ପାଠ

ବନ୍ୟପ୍ରାଣୀ

ଅରଣ୍ୟ, ଚୂଷାଭୂମି, ନଦୀ, ସମୁଦ୍ର ଓ ଜଳାଶୟଗୁଡ଼ିକ ବିଭିନ୍ନ ପଶୁପକ୍ଷୀ, ସରୀସୃପ ଓ ଜଳଚରଜୀବମାନଙ୍କର ନିର୍ଭୟ ଓ ମୁକ୍ତ ବାସସ୍ଥାନ । ଏଗୁଡ଼ିକ ଆମ ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶ ଓ ପରିସଂସ୍କାର ବିଶିଷ୍ଟ ଅଟେ । ତେଣୁ ଏହାର ସୁରକ୍ଷା ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ।

ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶ ମୁଖ୍ୟତଃ ଭୌଗୋଳିକ ସ୍ଥିତି, ଭୂ-ଉଚ୍ଚାବର, ଜଳବାୟୁ ଓ

ଉଦ୍ଭିଦମଣ୍ଡଳର ବିବିଧତା ହେତୁ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ବନ୍ୟପ୍ରାଣୀ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ଭାରତରେ ପ୍ରାୟ ୮୯,୦୦୦ରୁ ଅଧିକ ପ୍ରକାରର ପ୍ରାଣୀ, ୧୨୦୦ ପ୍ରକାରର ପକ୍ଷୀ ଏବଂ ୨୫୦୦ ପ୍ରକାରର ମାଛ ରହିଛନ୍ତି । କେତେକ ପ୍ରାଣୀ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଞ୍ଚଳରେ ଦେଖାଯାଉଥିବାବେଳେ ଅନ୍ୟ କେତେକ ପ୍ରାଣୀ ସବୁ ସ୍ଥାନରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳନ୍ତି । ଅନୁକୂଳ ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶ ଓ ପରିସଂସ୍କାର ହିଁ ଏମାନଙ୍କର ଉପଯୁକ୍ତ ବାସସ୍ଥାନ ।

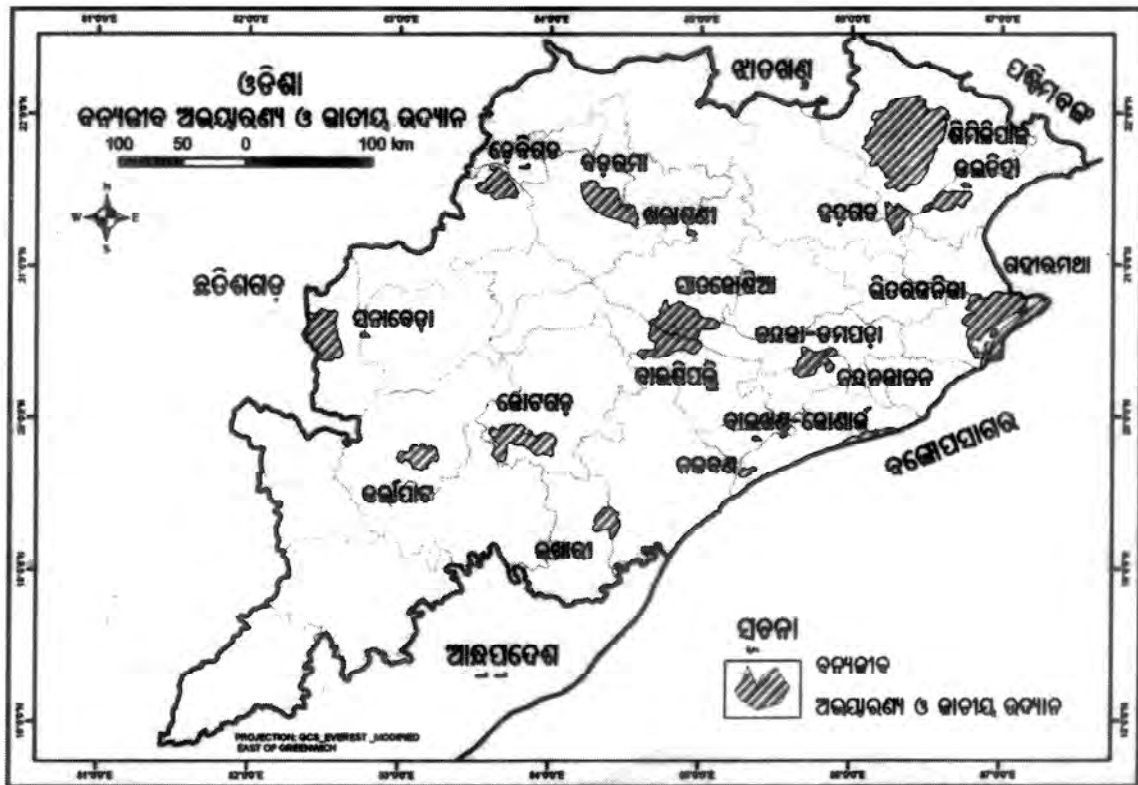
ମାନଚିତ୍ର : 4.3

ଭାରତରେ ବାସ କରୁଥିବା ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ବନ୍ୟପ୍ରାଣୀ ମଧ୍ୟରୁ ହାତୀ, ବାଘ, ସିଂହ, ଗଣ୍ଡା, ଭାଲୁ, ଗୟଳ, ହରିଣ, ବାରହା, ସମ୍ବର ଇତ୍ୟାଦି ମୁଖ୍ୟ ପଶୁ । ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀର ଏକ ତୃତୀୟାଂଶ ବନ୍ୟପ୍ରାଣୀ ଭାରତରେ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ସ୍ତନ୍ୟପାୟୀ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ହାତୀର ସ୍ଥାନ ସବୁଠାରେ ଉପରେ । ହାତୀ ସାଧାରଣତଃ ଆସାମ, କେରଳ, କର୍ଣ୍ଣାଟକ, ଓଡ଼ିଶା, ଆନ୍ଧ୍ର, ଝାଡ଼ଖଣ୍ଡ ପ୍ରଭୃତି ରାଜ୍ୟର ଅରଣ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକରେ ବାସ କରନ୍ତି । ଜଳହସ୍ତୀ ଆସାମ ଓ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷକ ସନ୍ତସନ୍ତ ଆ ଜଙ୍ଗଲରେ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ବାସ କରନ୍ତି । ଓଟ ଓ ବନ୍ୟ ଗଧ ଅର୍ଥ ମରୁଭୂମି ଓ ଗୁଜରାଟର କଞ୍ଚ ଉପକୂଳରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳନ୍ତି । ଗୁଜରାଟର ଗିର୍ ଅରଣ୍ୟ ସିଂହମାନଙ୍କର ବାସସ୍ଥଳୀ । ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷକ ସୁନ୍ଦରବନ, ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ, ଓଡ଼ିଶା, ହିମାଳୟର ପାର୍ବତ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳରେ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟକ ବାଘ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ବାଘ ଭାରତର ଜାତୀୟ ପଶୁ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ତେନ୍ତୁଆ, କଲରାପତରିଆ ବାଘ, ଚିତାବାଘ, ବଣମହିଷ, ମାଙ୍କଡ଼ ଇତ୍ୟାଦି ଦେଖାଯାନ୍ତି ।

ଭାରତ-ନେପାଳ ସୀମା ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହିମାଳୟ ପାର୍ବତ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳରେ ଚମରାଗାଈ, କସ୍ତୁରୀମୁଗ ପ୍ରଭୃତି ବିରଳପ୍ରାଣୀ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ, ଓଡ଼ିଶା ଓ ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶର ଅରଣ୍ୟରେ ନୀଳଗାଈ ଦେଖାଯାଆନ୍ତି । ଜାମ୍ବୁ ଓ କାଶ୍ମୀରର ପାର୍ବତ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳରେ ଦୀର୍ଘ ଲୋମଯୁକ୍ତ ବନ୍ୟ ଛାଗଳ ଦେଖାଯାନ୍ତି ।

ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ଅରଣ୍ୟରେ ଅଜଗର, ଅହିରାଜ, ନାଗ, ରଣା, ବୋଡ଼ା ଆଦି ବିଷଧର ସର୍ପ ଦେଖାଯାଆନ୍ତି । ନଦୀ, ହ୍ରଦ, ଜଳାଶୟରେ କୁମ୍ଭୀର, ମାଛ, ଗେଣ୍ଡା, କଇଁଛ, ମଗର ଆଦି ପ୍ରାଣୀ ରହିଛନ୍ତି ।

ଭାରତର ଅରଣ୍ୟଗୁଡ଼ିକରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ପକ୍ଷୀ ବାସ କରନ୍ତି । ମୟୂର, ଶୁଆ, ଶାରୀ, କୋଟିଲାଖାଳ, ଛଅଶ, ଚିଲ ଆଦି ଅନେକ ପକ୍ଷୀ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ମୟୂର ଆମ ଦେଶର ଜାତୀୟ ପକ୍ଷୀ । ଅନେକ ପ୍ରକାରର ପ୍ରଜାପତିରେ ଭାରତର ଅରଣ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ସମୃଦ୍ଧ ।

ମାନଚିତ୍ର : 4.4

ଓଡ଼ିଶାର ବନ୍ୟପ୍ରାଣୀ :

ଓଡ଼ିଶାର ଅରଣ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଅନେକ ପ୍ରକାରର ବନ୍ୟପ୍ରାଣୀରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ଘଞ୍ଚ ଜଙ୍ଗଲରେ ହାତୀ, ବାଘ, ଚିତାବାଘ, ତେନ୍ତୁଆ, ଠେକୁଆ, ନୀଳଗାଈ, ହରିଣ, ସମ୍ବର, ଗୟଳ ଇତ୍ୟାଦି ବାସ କରନ୍ତି । ମୟୂରଭଞ୍ଜର ଶିମିଳିପାଳରେ ମହାବଳବାଘ ଓ ଭୁବନେଶ୍ୱର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଚନ୍ଦ୍ରକା ଅରଣ୍ୟରେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ହାତୀ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ମାଲକାନଗିରି ଓ ଖଡ଼ିଆଳ ଅରଣ୍ୟରେ ଚନ୍ୟମନ୍ଦିଷ ବାସକରନ୍ତି । କୋରାପୁଟ, ସମ୍ବଲପୁର, ଦେବଗଡ଼, ବୌଦ୍ଧ, ଅନୁଗୁଳ, ପ୍ରଭୃତି ଜିଲ୍ଲାଗୁଡ଼ିକରେ ନୀଳଗାଈ, ଚଉଶିଙ୍ଗା, ହରିଣ, ସମ୍ବର ଇତ୍ୟାଦି ଦେଖାଯାନ୍ତି । କଳାହାଣ୍ଡି, ବଲାଙ୍ଗିର ଓ ନୂଆପଡ଼ା ଅରଣ୍ୟରେ ଗୟଳ ବାସ କରନ୍ତି । ଏହାଛଡ଼ା ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାୟ ସବୁ ଅରଣ୍ୟରେ ଭାଲୁ, ଗଧୁଆ, ଠେକୁଆ, ତେନ୍ତୁଆ, ବାରହା, ହରିଣ, ସମ୍ବର, କୁଟରା, ମାଙ୍କଡ଼ ଇତ୍ୟାଦି ଦେଖାଯାନ୍ତି । ପୁରୀ ଓ ଗଞ୍ଜାମ ଉପକୂଳରେ ବାଲିହରିଣ, କୃଷ୍ଣସାରମୁଗ ରହିଛନ୍ତି ।

ଓଡ଼ିଶାରେ ଅନେକ ପ୍ରକାରର ସରୀସୃପ ବାସକରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅହିରାଜ, ନାଗ, ତମ୍ବ, ଅଜଗର, ବୋଡ଼ା, ରଣା ଇତ୍ୟାଦି ମୁଖ୍ୟ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ବଜ୍ରକାୟା, ଗୋଧୂ, ଏଣ୍ଟୁଅ, କୁମ୍ଭୀର, ମଗର, ପ୍ରଭୃତି ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାନ୍ତି ।

ଓଡ଼ିଶାରେ ଅନେକ ପ୍ରକାରର ପକ୍ଷୀ ବାସ କରନ୍ତି । ଚିଲିକା ହ୍ରଦ, ଅଂଶୁପା ହ୍ରଦ, ହୀରାକୁଦ ଜଳଭଣ୍ଡାର, ସୁନାବେଡ଼ା ଅଭୟାରଣ୍ୟ, ଶିମିଳିପାଳ ଜୈବମଣ୍ଡଳ, ଭିତର କନିକା ପ୍ରଭୃତିରେ ଅସଂଖ୍ୟ ବିରଳପକ୍ଷୀ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ଅନେକ ସ୍ଥଳଚର ପ୍ରାଣୀ ମଧ୍ୟ ଏଠାରେ ବାସକରନ୍ତି । ସେମାନେ ହେଲେ ନୀଳରକ୍ତ କଙ୍କଡ଼ା, ବିଛା କଙ୍କଡ଼ା, ଗେଣ୍ଡା, ଶାମୁକା, ଜୋକ, ଜେଲିଫିସ, ପ୍ରବାଳ ଇତ୍ୟାଦି । ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ବେଙ୍ଗ ମଧ୍ୟ ଏଠାରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାର ନୀଳରକ୍ତ କଙ୍କଡ଼ା ପୃଥିବୀ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଓଡ଼ିଶା ରଙ୍ଗବେରଙ୍ଗ ପ୍ରଜାପତି, କଙ୍କି, ବିରୁଡ଼ି, ଭ୍ରମର, ମହୁମାଛି, ବୁଢ଼ିଆଣୀ, ଝିଣ୍ଟିକା ଇତ୍ୟାଦି କୀଟପତଙ୍ଗମାନଙ୍କର ବାସସ୍ଥଳୀ ଅଟେ ।

ବନ୍ୟଜନ୍ତୁ ସଂରକ୍ଷଣ :

ଭାରତର ତଥା ଓଡ଼ିଶାର ଅରଣ୍ୟର ଆୟତନ କ୍ରମଶଃ ହ୍ରାସ ପାଉଥିବାରୁ ଏବଂ ଲୋକମାନେ ପଶୁପକ୍ଷୀମାନଙ୍କୁ ଅବାଧରେ ଶିକାର କରୁଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା କ୍ରମଶଃ ହ୍ରାସ ପାଉଛି । ଜନସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି, ଶିଳ୍ପର ବିକାଶ, ନଗରୀକରଣ ପ୍ରଭୃତି କାରଣ ଯୋଗୁଁ ଅରଣ୍ୟର ଆୟତନ କ୍ରମଶଃ ହ୍ରାସ ପାଇବାରେ ଲାଗିଛି । ଫଳରେ ଉକ୍ତ ପରିସଂସ୍ଥାରେ ବାସ କରୁଥିବା ଜୀବଜନ୍ତୁ, ପଶୁପକ୍ଷୀ, କୀଟପତଙ୍ଗ ପ୍ରଭୃତିର ସଂଖ୍ୟାରେ ହ୍ରାସ ଅନୁଭୂତ ହେଉଛି । କେତେକ ବନ୍ୟପ୍ରାଣୀ ଲୋପ ପାଇଗଲେଣି, ଅନ୍ୟ କେତେକ ଲୋପ ପାଇବାକୁ ବସିଲେଣି । ସେଥିପାଇଁ ବନ୍ୟପ୍ରାଣୀଗୁଡ଼ିକର ସଂରକ୍ଷଣ ପ୍ରତି ସରକାର ତଥା ଜନସାଧାରଣ ବିଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଓ ଯୋଜନା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରୁଛନ୍ତି ।

ବନ୍ୟପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର ସଂରକ୍ଷଣ ପାଇଁ ଭାରତ ସରକାର ୧୯୭୨ ମସିହାରୁ ଏକ “ବନ୍ୟପ୍ରାଣୀ ସଂରକ୍ଷଣ ବୋର୍ଡ଼” ଗଠନ କରିଛନ୍ତି । ଦେଶର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ସଂରକ୍ଷିତ ଜୈବମଣ୍ଡଳ, ଅଭୟାରଣ୍ୟ, ଜାତୀୟ ଉଦ୍ୟାନ, ପକ୍ଷୀବିହାର ଇତ୍ୟାଦି ସ୍ଥାପନ କରାଯାଇଛି । ୧୯୭୨ ମସିହାର ବନ୍ୟପ୍ରାଣୀ ସୁରକ୍ଷା ଅଧିନିୟମ ଅନୁସାରେ କେତେକ ପ୍ରାବଧାନ ପ୍ରଣୀତ ହୋଇଛି । ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଲା- (କ) ବିଲୁପ୍ତ ହୋଇଯାଉଥିବା ବନ୍ୟପ୍ରାଣୀଙ୍କର ପ୍ରଜାତିଗୁଡ଼ିକୁ ସଂରକ୍ଷଣ କରିବା ନିମିତ୍ତ ଦିଗ୍‌ବର୍ଗିନ ଦେବା ପାଇଁ ଭାରତୀୟ ବନ୍ୟପ୍ରାଣୀ ପରିଷଦ ଗଠନ (ଖ) ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଓ ନିଃଶେଷ ହୋଇଯାଉଥିବା ପ୍ରଜାତିଗୁଡ଼ିକର ବ୍ୟବସାୟ ବା କ୍ରୟବିକ୍ରୟ କେନ୍ଦ୍ର ବନ୍ଦ କରିବା ପାଇଁ ବନ୍ୟପ୍ରାଣୀ ସୁରକ୍ଷା ନିୟମ ପ୍ରଣୟନ (ଗ) ବନ୍ୟପ୍ରାଣୀଙ୍କର ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ସମିତି ଗଠନ (ଘ) ବିଭିନ୍ନ

ବନ୍ୟପ୍ରାଣୀଙ୍କର ସଂରକ୍ଷଣ ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକଳ୍ପ ଗଠନ କରିବା ।

ଭ । ର ତ ର
ସମୁଦାୟ ୧୨ ଗୋଟି
ସଂରକ୍ଷିତ ଜୈବମଣ୍ଡଳ,

ସଂରକ୍ଷିତ ଜୈବମଣ୍ଡଳରେ
ଭୂମିକୁ ପ୍ରାକୃତିକ
ଅବସ୍ଥାରେ ରଖାଯାଇ
ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ପ୍ରାକୃତିକ
ଉଦ୍ଭିଦ ଓ ବନ୍ୟପ୍ରାଣୀ
ସଂରକ୍ଷଣ କରାଯାଏ ।

୮୯ଗୋଟି ଜାତୀୟ ଉଦ୍ୟାନ, ୪୯୦ଗୋଟି ଅଭୟାରଣ୍ୟ, ୨୭ଗୋଟି ବ୍ୟାଘ୍ର ପ୍ରକଳ୍ପ, ଗୋଟିଏ ହରିଣ ପ୍ରକଳ୍ପ, ଗୋଟିଏ ସିଂହ ପ୍ରକଳ୍ପ, ଗୋଟିଏ କସ୍ତୁରୀମୃଗ ପ୍ରକଳ୍ପ, ମଗର ପ୍ରଜନନ ପ୍ରକଳ୍ପ, ହସ୍ତୀ ପ୍ରକଳ୍ପ ଇତ୍ୟାଦି ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଛି ।

୧୨ଗୋଟି ସଂରକ୍ଷିତ ଜୈବମଣ୍ଡଳ ହେଉଛି- ଉତ୍ତରାଖଣ୍ଡର ନନ୍ଦାଦେବୀ, ପର୍ଲମଙ୍ଗର ସୁନ୍ଦରବନ, ସିକିମର କାଞ୍ଚନଜଂଗା, ଆସାମର ମାନସ ଓ ଦିବ୍ରୁ ସୈଖାଓ, ଅରୁଣାଚଳପ୍ରଦେଶର ଦିହାଙ୍ଗ ଓ ଦିବଙ୍ଗ, ମେଘାଳୟର ନୋକ୍ରେକ, ଓଡ଼ିଶାର ଶିମିଳିପାଳ, ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ପଞ୍ଚମାରୀ, ତାମିଲନାଡୁର ନୀଳଗିରି ଓ ମାନ୍ନାର ଉପସାଗର ଏବଂ ଆଣ୍ଡାମାନ ଓ ନିକୋବର ଦ୍ଵୀପପୁଞ୍ଜର ଗ୍ରେଟ ନିକୋବର ।

କେତେକ ମୁଖ୍ୟ

ଜାତୀୟ ଉଦ୍ୟାନ ହେଉଛି- ଜାମ୍ନୁ ଓ କାଶ୍ମୀରର ତାଞ୍ଜଗ୍ରାମ ଉଦ୍ୟାନ (ହାଙ୍ଗୁଲ କସ୍ତୁରୀମୃଗ) ଉତ୍ତରାଖଣ୍ଡର କର୍ବେଟଉଦ୍ୟାନ (ବାଘ, ହାତୀ, ତେନ୍ତୁଆ, ହରିଣ ଇତ୍ୟାଦି), ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶର ଦୁଧଡ଼ା ଉଦ୍ୟାନ (ବାଘ, ବାରସିଂଗା ଓ କୃଷ୍ଣହରିଣ), ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର କାହ୍ନା ଉଦ୍ୟାନ (ବାଘ ଓ ବାରସିଂଗା), କର୍ଣ୍ଣାଟକର

ବାନ୍ଦୀପୁର, ତାମିଲନାଡୁର ମଧୁମଲାଇ ଓ ନାଗରହୋଡ଼ କେରଳର ବାଇବାଡ଼ (ହାତୀ), ପେରିଆର (ହାତୀ ଓ ବାଘ), ରାଜସ୍ଥାନର ଭରତପୁରରେ ଅବସ୍ଥିତ କେବଳାଦେବ

ଅଭୟାରଣ୍ୟ- ଏଥିରେ ଜମ୍ବୁ ସୁରକ୍ଷାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିଛି । ଏଥିରେ ବନ୍ୟପ୍ରାଣୀଙ୍କର ସୁରକ୍ଷା ନିମିତ୍ତ ବିଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ଅନୁମତି ଦିଆଯାଇଥାଏ । ଏଥିରେ କିଛି ଉତ୍ତମ ଉପାଦେୟ କାର୍ଯ୍ୟପାଇଁ ଜୁନି ଉପଯୋଗ କରିବା ପାଇଁ ଅନୁମତି ଦିଆଯାଇଥାଏ ।

ଜାତୀୟ ଉଦ୍ୟାନ : ଏଥିରେ ପ୍ରାକୃତିକ ଅରଣ୍ୟକୁ ସୁରକ୍ଷା ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ଦିଆଯାଏ । ଏହାର ସୀମାଭିତରେ ପଶୁଚାରଣ ନିଷେଧ କରାଯାଇଛି । ଏହାର ସୀମା ଭିତରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୁନି ଅଧିକାରକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଷେଧ କରାଯାଇଛି ।

ଘାମା (ବିବିଧ ଜଳପକ୍ଷୀ), ରାଜସ୍ଥାନର ମରୁଦ୍ୟାନ (ମରୁସ୍ଥଳୀ ମେଣ୍ଟା, ବିଲେଇ ଇତ୍ୟାଦି), ଗୁଜରାଟର ଗୀର (ସିଂହ, ଠେକୁଆ, ଚିତା, ସମ୍ବର, ନୀଳଗାଈ, ଚୌଶିଙ୍ଗା, ଚିକାରା ଇତ୍ୟାଦି), ଆସାମର କାଜିରଂଗା (ଗଣ୍ଡା ଓ ବନ୍ୟମହିଷ) ଏବଂ ମାନସ (ହାତୀ, ଗଣ୍ଡା, ବନ୍ୟମହିଷ, ଗୌର ବାରସିଂଗା, ବାରହା, ଗିବନ, ମାଙ୍କଡ଼, ବାଘ, ଠେକୁଆ, ଲମାଟିକା, ଘଡ଼ିଆଳ କୁମ୍ଭୀର, ଅଜଗର ଇତ୍ୟାଦି),

ଚିତ୍ର : 19 ଗଣ୍ଡା

ଅରୁଣାଚଳପ୍ରଦେଶର ନମଦାପା (ବାଘ, ଗୌର, ବନ୍ୟମହିଷ, ଗୌରାଳ, ତୈକିନ ଇତ୍ୟାଦି), ପର୍ଲମଙ୍ଗର ସୁନ୍ଦରବନ (ମହାବଳବାଘ) ଇତ୍ୟାଦି । ଏହାବ୍ୟତୀତ ଗୁଜରାଟର ସିଂହ ପ୍ରକଳ୍ପ, ଜାମ୍ନୁ ଓ କାଶ୍ମୀରର କସ୍ତୁରୀମୃଗ

ଚିତ୍ର : 20 ମହାବଳ ବାଘ

ପ୍ରକଳ୍ପ, ମଣିପୁରର ବାମିନ (ହରିଣ) ପ୍ରକଳ୍ପ, କାଶ୍ମୀରର ହାଙ୍ଗୁଲ ହରିଣ ପ୍ରକଳ୍ପ, ଓଡ଼ିଶାର ଭିତରକନିକା ଓ ଚିକରପଡ଼ାର ମଗର ପ୍ରଜନନ ପ୍ରକଳ୍ପ,

ଚିତ୍ର : 21 କୁମ୍ଭୀର

ଚନ୍ଦ୍ରକା ହସ୍ତୀ ପ୍ରକଳ୍ପ ଏବଂ ଶିମିଳିପାଳର ବ୍ୟାଘ୍ର ପ୍ରକଳ୍ପ ଇତ୍ୟାଦି ବିଶେଷ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ।

ଚିତ୍ର : 22 ଭ୍ରମଣକାରୀ ପକ୍ଷୀ

ଓଡ଼ିଶାର ଶିମିଳିପାଳ ହେଉଛି ଏକମାତ୍ର ସଂରକ୍ଷିତ ଜୈବମଣ୍ଡଳ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଦୁଇଗୋଟି ଜାତୀୟ ଉଦ୍ୟାନ ରହିଛି । ଏଗୁଡ଼ିକ ହେଲା- କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ଜିଲ୍ଲାର ଭିତରକନିକା ଓ ବୌଦ୍ଧ ଜିଲ୍ଲାର ପଦ୍ମତୋଳା ଜାତୀୟ ଉଦ୍ୟାନ । ଭିତରକନିକାରେ ପ୍ରାୟ ୨୧୭ଟି ପ୍ରଜାତିର ପକ୍ଷୀ ଦେଖାଯାଏ । ଏଠାରେ ୮୦ ପ୍ରକାରର ପକ୍ଷୀ ଜଳରେ ଦେଖାଯାଆନ୍ତି । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ୩୪ ପ୍ରକାରର ପକ୍ଷୀ ଦେଖାଯାଏ ଏବଂ ୪୬ ପ୍ରକାରର ପକ୍ଷୀ ବିଦେଶୀୟ । ୫୯ ପ୍ରକାରର ପକ୍ଷୀ ବୃକ୍ଷ ଉପରେ ଦେଖାଯାଆନ୍ତି । ପ୍ରତିବର୍ଷ ପ୍ରାୟ ୮୦,୦୦୦ ପ୍ରଜନନକ୍ଷମ ଦେଶୀୟ ପକ୍ଷୀ ଏଠାରେ ବସା ବାନ୍ଧି ଅଣ୍ଡା ଦିଅନ୍ତି ।

ବୌଦ୍ଧ ଜିଲ୍ଲାର ପଦ୍ମତୋଳା ଅଭୟାରଣ୍ୟକୁ ଜାତୀୟ ଉଦ୍ୟାନର ମାନ୍ୟତା ଦିଆଯାଇଛି । ଏହା ନୟାଗଡ଼ ଜିଲ୍ଲାର ସୀମାକୁ ଲାଗି ରହିଛି । ମହାନଦୀର ସାତକୋଶିଆ ଗଣ୍ଡର

ଦକ୍ଷିଣ ପାର୍ଶ୍ବରେ ଏହା ଅବସ୍ଥିତ । ଏହି ଜାତୀୟ ଉଦ୍ୟାନରେ ଘଣ୍ଟ ଶାଳବୃକ୍ଷର ଅରଣ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ । ଏଠାରେ ମହାବଳ ବାଘ, ହାତୀ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବହୁପ୍ରକାରର ବନ୍ୟପ୍ରାଣୀ ବାସକରନ୍ତି ।

ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରାୟ ୧୮ଟି ଅଭୟାରଣ୍ୟ ରହିଛି । କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ଜିଲ୍ଲାର ଭିତରକନିକା ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଗହୀରମଥା ସାମୁଦ୍ରିକ ଅଭୟାରଣ୍ୟରେ ବିରଳ ଅଳିଙ୍ଗ ରିଡ୍ଲେ କଇଁଛ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ସଂଖ୍ୟାରେ ଅଣ୍ଡା ଦେବାପାଇଁ ଆସିଥାନ୍ତି । ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲା ଅନ୍ତର୍ଗତ କୋଣାର୍କର ବାଲୁଖଣ୍ଡ ଅଭୟାରଣ୍ୟରେ କୃଷ୍ଣସାର ମୃଗ, ହରିଣ, ପାତିମାଙ୍କଡ଼, ହନୁମାଙ୍କଡ଼,

ଚିତ୍ର : 23 କଇଁଛ

ଠେକୁଆ, ବଣବିରାଡ଼ି ପ୍ରଭୃତି ବନ୍ୟପ୍ରାଣୀ ବାସ କରନ୍ତି । ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଜିଲ୍ଲାର ଚନ୍ଦ୍ରକା-ଡ଼ମପଡ଼ା ଅଭୟାରଣ୍ୟରେ ଅନେକ ସଂଖ୍ୟକ ହାତୀ ବାସ କରନ୍ତି । ବରଗଡ଼ ଜିଲ୍ଲାର ଡେବୁଗଡ଼

ଚିତ୍ର : 24 ଅଜଗର

ଅଭୟାରଣ୍ୟରେ ବାଘ, ଚିତାବାଘ, ଭାଲୁ, ହରିଣ ଇତ୍ୟାଦି ବାସ କରନ୍ତି । ମୟୂରଭଞ୍ଜ ଓ କେନ୍ଦୁଝର ଜିଲ୍ଲା ସୀମାରେ

ଅବସ୍ଥିତ ହବଗଡ଼ ଅଭୟାରଣ୍ୟରେ ହାତୀ, ଚିତାବାଘ, ଭାଲୁ, ବଳିଆକୁକୁର ପ୍ରଭୃତି ବନ୍ୟଜନ୍ତୁ ରହୁଛନ୍ତି । ଫୁଲବାଣୀ ଜିଲ୍ଲାର ବାଲିଗୁଡ଼ା ବନଖଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ କୋଠଗଡ଼ ଅଭୟାରଣ୍ୟରେ ହାତୀ, ମହାବଳ ବାଘ, ଚିତାବାଘ, ଭାଲୁ, ବାରହା, ହରିଣ, ସମ୍ବର, ନୀଳଗାଈ, ଚଉଶିଂଗା ଇତ୍ୟାଦି ବାସ କରନ୍ତି । ସମ୍ବଲପୁର ଜିଲ୍ଲା ଅନ୍ତର୍ଗତ ରେଡ଼ାଖୋଲ

ଚିତ୍ର : 25 ବମରାଗାଈ

ବନଖଣ୍ଡର ଖଲ୍ଲାସୁଣୀ ଅଭୟାରଣ୍ୟରେ ହାତୀ, ମହାବଳବାଘ, ଚିତାବାଘ, ଭାଲୁ, ହରିଣ, ସମ୍ବର ପ୍ରଭୃତି ବାସ କରନ୍ତି । ଏହିପରି ବାଲେଶ୍ବର ଜିଲ୍ଲାର କୁଲଡ଼ିହ ଅଭୟାରଣ୍ୟ, ଗଜପତି

ଚିତ୍ର : 26 ହରିଣ

ଜିଲ୍ଲାର ଲାଖେରୀ ଉପତ୍ୟକା ଅଭୟାରଣ୍ୟ, ନୟାଗଡ଼ ଓ ବୌଦ୍ଧ ଜିଲ୍ଲାର ମହାନଦୀ ବାଘସିପଲ୍ଲୀ ଅଭୟାରଣ୍ୟ, ନୟାଗଡ଼, ବୌଦ୍ଧ ଓ ଅନୁଗୁଳ ଜିଲ୍ଲାର ସାତକୋଶିଆ ଅଭୟାରଣ୍ୟ, ସମ୍ବଲପୁର ଜିଲ୍ଲାର ଉଷାକୋଠୀ (ବଡ଼ରମା) ଅଭୟାରଣ୍ୟ, ନୂଆପଡ଼ା ଜିଲ୍ଲାର ସୁନାବେଡ଼ା ଅଭୟାରଣ୍ୟ, ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ଭେଟେନଇ-ବାଲିପଦର କୃଷ୍ଣସାରମୂଗ କ୍ରୀଡ଼ା ସଂରକ୍ଷଣ ଅଭୟାରଣ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି ବିଶେଷ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ।

ଓଡ଼ିଶାର ପୁରୀ, ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଓ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାଦ୍ୱାରା ପରିବେଷିତ ଏବଂ ବଙ୍ଗୋପସାଗର ଉପକୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ

ଚିତ୍ର : 27 ମୟୂର

ଚିଲିକା ଭାରତର ସର୍ବବୃହତ୍ କ୍ଷୀର ପାଣିଯୁକ୍ତ ହ୍ରଦ । ଏହି ଜଳରାଶି ଜୈବ ବିବିଧତାର ଏକ ଅସାଧାରଣ ଗନ୍ତାଘର । ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ବାସସ୍ଥଳୀ ରୂପେ ଏହାକୁ ୧୯୮୧ରେ ରାମ୍‌ସାର କନଭେନ୍ସନ ଅନୁସାରେ ଏକ

ଚିତ୍ର : 28 ଶୁଆ

ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ବହନକାରୀ ଆର୍ଦ୍ରଭୂମି (Wet land) ରୂପେ ଘୋଷଣା କରାଯାଇଛି । ଚିଲିକାର ପକ୍ଷୀ ସମ୍ଭାର ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିଛି । ଏଠାରେ ପ୍ରାୟ ୧୬୦ ଜାତିର ପକ୍ଷୀ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରାୟ ୯୭ଟି ଜାତି ସୁନ୍ଦର ସାଇବେରିଆ, କିରଗାଜସ୍ଥାନ, କାସ୍ପିଆନ ସାଗର, ବୈକାଲ ହ୍ରଦ, ମଙ୍ଗୋଲିଆ, ଇରାକ, ଇରାନ, ହିମାଳୟ ଆଦି ସ୍ଥାନରୁ ଶୀତଋତୁରେ ଆସିଥାନ୍ତି ।

ଚିତ୍ର : 29 ହଂସ

ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ମୁଖ୍ୟ ବାସସ୍ଥଳୀ ନଳବନକୁ ୧୯୮୭ ମସିହାରେ ଏକ ଅଭୟାରଣ୍ୟ ରୂପେ ଘୋଷଣା କରାଯାଇଛି ।

ବନ୍ୟଜନ୍ତୁ ସଂରକ୍ଷଣ ଏକ ଜାତୀୟ ଯୋଜନା ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏହାକୁ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଦାନ

କରାଯାଇଛି । ଏଥିପାଇଁ ଜାତିସଂଘର ଏକ ସଂସ୍ଥାଦ୍ୱାରା ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ସାହାଯ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଛି । ସାମାଜିକ ସ୍ତରରେ ଜନଚେତନା ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇ ବନ୍ୟଜନ୍ତୁପ୍ରତି ନିଷ୍ପରତା ନ ଦେଖାଇବାପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଇଛି ।

ଚିତ୍ର : 30 ନଳବନ ପକ୍ଷୀ ଅଭୟାରଣ୍ୟ

ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧। ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ସଂକ୍ଷେପରେ ଲେଖ ।

- (କ) ଅଭିଯୋଗ କାହାକୁ କହନ୍ତି ?
- (ଖ) ସଂରକ୍ଷିତ ଜୈବମଣ୍ଡଳ କହିଲେ ତୁମେ କ'ଣ ବୁଝ ?
- (ଗ) ଜାତୀୟ ଉଦ୍ୟାନ କାହାକୁ କହନ୍ତି ?

୨। ପାର୍ଥକ୍ୟ ଦର୍ଶାଅ ।

- (କ) ଜାତୀୟ ପଶୁ ଓ ଜାତୀୟ ପକ୍ଷୀ
- (ଖ) ଭାରତୀୟ ବନ୍ୟପ୍ରାଣୀ ପରିଷଦ ଓ ବନ୍ୟପ୍ରାଣୀ ସୁରକ୍ଷା ନିୟମ

୩। ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଟୀକଣା ଲେଖ ।

- (କ) ବନ୍ୟପ୍ରାଣୀ ସଂରକ୍ଷଣ କୋଡ଼୍
- (ଖ) ସଂରକ୍ଷିତ ଜୈବମଣ୍ଡଳ
- (ଗ) ଆବାମର ମାନସ ଜାତୀୟ ଉଦ୍ୟାନ

୪। ନିମ୍ନଲିଖିତ ପଶୁଗୁଡ଼ିକ କେଉଁଠାରେ ଦେଖାଯାନ୍ତି ?

- (କ) ଚମରା ଗାଈ
- (ଖ) ଚିତାବାଘ
- (ଗ) କସ୍ତୁରୀମୃଗ

୫। ନିମ୍ନରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଅଭିଯୋଗଗୁଡ଼ିକ କେଉଁ ରାଜ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ ଏବଂ ସେଗୁଡ଼ିକ କେଉଁ କେଉଁ ପଶୁପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ସଂରକ୍ଷଣ କରିଥା'ନ୍ତି ଲେଖ ।

- (କ) ଭିତରକନିକା
- (ଖ) ଚନ୍ଦ୍ରକା
- (ଗ) କାଜିରଙ୍ଗା ଜାତୀୟ ଉଦ୍ୟାନ
- (ଘ) ଗାର୍ ଜାତୀୟ ଉଦ୍ୟାନ
- (ଙ) କର୍ବେଟ୍ ଜାତୀୟ ଉଦ୍ୟାନ

୬। ଭାରତର ସଂରକ୍ଷିତ ଜୈବମଣ୍ଡଳ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଲେଖ ।

୭। ଓଡ଼ିଶାର ଜାତୀୟ ଉଦ୍ୟାନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଲେଖ ।

୮। ବନ୍ୟଜନ୍ତୁ ସଂରକ୍ଷଣ ଯୋଜନା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଲେଖ ।

୯। ଭାରତର ରେଖାଙ୍କିତ ମାନଚିତ୍ରରେ ଜୈବମଣ୍ଡଳ, ଜାତୀୟ ଉଦ୍ୟାନ ଓ ଅଭୟାରଣ୍ୟ ଦର୍ଶାଅ ।

୧୦। ଓଡ଼ିଶାର ରେଖାଙ୍କିତ ମାନଚିତ୍ରରେ ଜୈବମଣ୍ଡଳ, ଜାତୀୟ ଉଦ୍ୟାନ ଓ ଅଭୟାରଣ୍ୟ ଦର୍ଶାଅ ।

୧୧। ଓଡ଼ିଶାର ରେଖାଙ୍କିତ ମାନଚିତ୍ରରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଅରଣ୍ୟରୁଡ଼ିକୁ ଦର୍ଶାଅ ।

(କ) କୁଆରିଆ ଅରଣ୍ୟ

(ଖ) କ୍ରାନ୍ତୀୟ ଆର୍ଦ୍ର ପର୍ବମୋଚୀ ଅରଣ୍ୟ

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

(କ) ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରକାର ପଶୁର ଚିତ୍ର ସଂଗ୍ରହ କରି ରେଖାଙ୍କିତ ଭାରତ ମାନଚିତ୍ରରେ ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ଲଗାଅ ।

(ଖ) ରେଖାଙ୍କିତ ଓଡ଼ିଶା ମାନଚିତ୍ରରେ ପଶୁ ପକ୍ଷୀ ଓ ଜଳଚର ଜୀବମାନଙ୍କର ଚିତ୍ର ସଂଗ୍ରହ କରି ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ଲଗାଅ ।

(ଗ) ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରକାର ଅରଣ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ବୃକ୍ଷର ଚିତ୍ର ସଂଗ୍ରହ କରି ଭାରତର ରେଖାଙ୍କିତ ମାନଚିତ୍ର ଉପରେ ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ଲଗାଅ ।

(ଘ) ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରକାର ପକ୍ଷୀର ଚିତ୍ର ସଂଗ୍ରହ କରି ରେଖାଙ୍କିତ ଭାରତ ମାନଚିତ୍ରରେ ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ଲଗାଅ ।

(ଙ) ରେଖାଙ୍କିତ ଓଡ଼ିଶା ମାନଚିତ୍ରରେ ବୃକ୍ଷର ଚିତ୍ର ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ଲଗାଅ ।

(ଚ) ରେଖାଙ୍କିତ ଓଡ଼ିଶା ମାନଚିତ୍ରରେ ପଶୁ ଓ ପକ୍ଷୀର ଚିତ୍ର ସଂଗ୍ରହ କରି ଲଗାଅ ।

...